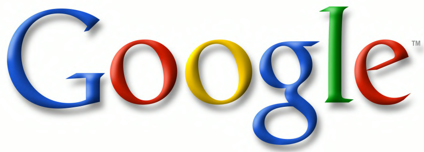

VERSLAG

AAN

DE HERVORMDE GEMEENTE

VAN

DE BIJEENKOMST TE AMSTERDAM

OP 18 AUGUSTUS 1848.

VERSLAG

AAN

DE HERVORMDE GEMEENTE.

VERSLAG

AAN

DE HERVORMDE GEMEENTE

VAN

DE BIJEENKOMST TE AMSTERDAM

OP 18 AUGUSTUS 1848

AMSTERDAM,
H. HÖVEKER.
1848.

MEDELIDMATEN EN GELOOFSGENOOTEN!

Er heeft den 18en Augustus te *Amsterdam* eene bijeenkomst plaats gehad van Leeraren, Opzieners en Leden der Nederlandsche Hervormde Kerk, ten gevolge eener voorafgegane noodiging, om, in verband met de aanstaande wijziging der Kerkelijke Organisatie, te beraadslagen over aangelegenheden, zoowel den vorm als de leer dier Kerk betreffende. De talrijke vergadering, uit onderscheiden oorden des lands, heeft zich met groote eenstemmigheid vereenigd met eene *Verklaring van beginselen* omtrent de pligtmatige houding dergenen, die, blijvende in het Kerkgenootschap, prijs stellen op de handhaving van het *regt* der Hervormde Gezindheid op de *leer*, welke, volgens haar levensgeschiedenis en belijdenisschriften, tot haar eigenaardig aanwezen behoort.

Deze Verklaring is aan de Synode en aan Z. M. den Koning medegedeeld.

De Vergadering, waarop een niet onaanzienlijk getal van Leeraars en Opzieners tegenwoordig is geweest, heeft tevens met aandrang begeerd dat, door spoedige uitgaaf van den hoofdinhoud der beraadslagingen, de Gemeenten in de gelegenheid zouden worden gesteld om, met behoorlijke kennis van zaken, te doen blijken van haar overeenstemming met de beginselen, welke in meergemelde Verklaring, als rigtsnoer in de tegenwoordige omstandigheden, uitgedrukt zijn.

Aan dit verlangen wordt voldaan door de verkrijgbaarstelling van een uitvoerig Verslag.

Een ieder die de Verklaring goedkeurt, overlegge thans, naar eigen besef van verantwoordelijkheid, wat hem te doen staat. Het zou niet in den geest der Bijeenkomst zijn, door

veelheid van woorden, iemand Uwer te willen overhalen tot hetgeen hij niet als pligt en als voorregt beschouwt.

Zij die in waarheid leden der Hervormde Kerk zijn, behooren, blijvende in het Kerkgenootschap, meer dan ooit, in afwachting ook van hetgeen door het Synodaal beheer overwogen en voorbereid wordt, onder beroep op het regt der Gezindheid, te verklaren wat men hunnerzijds, tegen onregt en overmoed, verlangt — geen verloochening van den eenigen Koning der Kerk door onderwerping in geloofszaken aan wereldlijk gezag; geen Kerkbeheer, hetwelk, door weinigen of velen, over het erfdeel des Heeren heerschappij voert; bovenal geen losmaking van Kerkelijken band; geen gelijkstelling van waarheid en leugen, zoodra slechts de schriftuurlijkheid van lasterlijke wanbegrippen beweerd wordt; geen wettiging der Kerkgemeenschap met de verloochenaars van het Evangelie der Apostelen en Profeten, waarvan JEZUS CHRISTUS is de uiterste hoeksteen; geen ter zijdestelling van de leer die de Nederlandsche Hervormde Kerk, naar het Algemeen Christelijk geloof, in het aanbidden van haar nooit volprezen God en Zaligmaker en in het steunen op Zijne zoenverdiensten, naar de uitspraak der Heilige Schrift en onder de leiding des Heiligen Geestes, belijdt.

O. G. HELDRING.
J. C. J. SECRETAN.
J. J. VAN TOORENENBERGEN.
G. GROEN VAN PRINSTERER.
A. CAPADOSE.
IS. DA COSTA.
A. MACKAY.

's Gravenhage,
den 29en Aug. 1848.

* De adhaesiën (evenzeer als elke aanvraag om inlichting) gelieve men, ter opneming, *franco* aan de Redactie van het Tijdschrift *de Vereeniging* te doen geworden. Wenschelijk is het, door gezamenlijke opzending der naamteekeningen uit plaatsen waar geen toetreding van den Kerkeraad kan te gemoet worden gezien, een bewijs te ontvangen dat de toenadering en overeenstemming die zich in de Algemeene Bijeenkomst geopenbaard heeft, ook in vele afzonderlijke Gemeenten aan onderlinge raadpleging en eendragtig overleg dergenen die de waarheid lief hebben, bevorderlijk geweest is.

VERSLAG.

Ter gelegenheid van het zamenzijn te Amsterdam van Christenen uit onderscheidene oorden des Lands[1] werd op den 4en Mei l.l. door eenige Leden en Predikanten tot de Hervormde Kerk behoorende, aanvankelijk overwogen een voorstel van Ds. Heldring, strekkende om pogingen aan te wenden tot herstel van den zuiveren Presbyteriaanschen kerkvorm, inzonderheid met toepassing op de zamenstelling van Klassikale Besturen. Onderscheidene gevoelens werden over dit gewigtig onderwerp in het midden gebragt: doch de al te korte tijdruimte voor deze beraadslaging afgezonderd, vergunde niet tot eenig besluit te komen: zoodat men eene nadere bijeenkomst bepaalde tegen den 17en Mei te *'s Gravenhage*. Op deze werd het voorstel, door Ds. Heldring benevens Ds. Secretan nader gewijzigd, aan de aldaar vergaderde Predikanten en Leden uit verscheidene plaatsen zamengekomen, voorgedragen. Eene belangrijke discussie deed weldra de overéénstemming van alle de aanwezigen in de navolgende beginselen blijken:

Dat door de thans bestaande kerkorde een toestand van *onwaarheid* en van *onregt* in de Gemeente onstaan is, welke niet langer mag worden geduld, omdat zij zoowel op haar, als op de Synode en het Gouvernement eene zware schuld doet rusten.

Dat de Kerk geene heerschappij erkent nevens die van haar eenigen en eeuwigen Koning, Christus, die door Zijn Woord en Geest over Zijne Gemeente gebied voert.

Dat de Gemeente op zelfbestuur, in overéénstemming met Gods Woord en onder de leiding van Zijn Geest, een onvervreemdbaar regt heeft.

Dat dit regt, bij de bestaande organisatie geheel ter zijde gesteld zijnde, het meer dan tijd is de handhaving daarvan niet langer te verzuimen, maar veeleer alle gepaste middelen aan te wenden tot een volledig herstel.

Dat eindelijk, bij eene poging tot herstel van de regten der Gemeente met betrekking tot de regering der Kerk, men de handhaving van de groote heilswaarheden der Openbaring, waaromtrent

[1] Zie het Tijdschrift *de Vereeniging*, Junij 1848, bl. 749.

de getrouwe Leden der Kerk eensgezind zijn, nimmer uit het oog verliezen mag.

Deze gewenschte overéénstemming gaf aanleiding tot de volgende besluiten:

1.° de tegenwoordige zamenkomst werd beschouwd als voorbereiding tot eene nadere vergadering van geloovige Leeraren en Leden der Hervormde Kerk, ter opzettelijke behandeling van het onderwerp, in de maand Augustus aanstaande.

2.° eene Commissie werd benoemd, bestaande uit de Predikanten Heldring, Secretan en van Toorenenbergen, en de Leden Groen van Prinsterer, Capadose, da Costa en Mackay, aan welke opgedragen werd, het resultaat der overwegingen kortelijk bekend te maken, om alzoo, op grond van het gewigt en de pligtmatigheid der zaak, getrouwe Leeraren en Leden der Gemeente tot het bijwonen dezer vergadering op te wekken.

3.° aan de Commissie werd overgelaten, om de meeste openbaarheid aan de bedoelde uitnoodiging te geven: wordende voorts de bepaling van de plaats der bijéénkomst en al hetgeen verder daarmede in verband staat, aan hare zorgen toevertrouwd.

Dien ten gevolge werd door de Commissie het volgende stuk algemeen bekend gemaakt.

NOODIGING *aan Leeraars, Opzieners en Leden der Nederlandsche Hervormde Kerk, tot eene zamenkomst ter beraadslaging over belangrijke aangelegenheden, zoowel den vorm als de leer dier Kerk betreffende.*

BROEDERS EN MEDELEDEN!

De ondergeteekenden hebben op zich genomen ter uwer kennis te brengen, dat het aan eenige leden der Hervormde Kerk, onder welke ook Leeraren, goed gedacht heeft, zich te vereenigen om den toestand der Kerk in deze dagen ernstig met elkander te bespreken. Een zamenkomst tot dat einde heeft plaats gehad te 's Hage, op den 17den Mei l.l., en eenstemmig is aldaar de erkenning geweest;

Dat de Hervormde Kerk, gelijk die zich heden ten dage in ons land bevindt, zoo niet rechtens, althans feitelijk is afgeweken van de groote beginselen van Gods eigen Woord, zoo ten aanzien van de leer als van den vorm.

Dat uit dezen stand van zaken noodwendig volgt de kwetsing van veler geweten in de uitoefening der heiligste pligten.

Dat op allen, die de waarheid lief hebben, gelijk die in Christus Jezus is, de verpligting rust om tegen een zoodanigen toestand der Kerk te *protesteren* en den terugkeer te vorderen tot de even bedoelde grondbeginselen, in het Evangelie van God nedergelegd.

Intusschen heeft eene ondervinding van vele jaren reeds de vruchteloosheid getoond van elken stap tot een zoodanigen terugkeer, zoolang de Kerk in het land bestierd wordt naar hare tegenwoordige instellingen.

Men heeft alzoo evenzeer erkend, dat in den gegevenen toestand eene gebiedende noodzakelijkheid, vóór alle dingen, het herstel van de kerkelijke organisatie op haren wezenlijken grondslag vordert.

Men heeft zich overtuigd, dat in den tegenwoordigen kerkvorm *schending* plaats heeft der rechten van een gedeelte der Opzieners door het andere, *schending* bovenal der rechten van geheele Gemeenten, als die van alle deelneming aan de zaken zijn uitgesloten, uit kracht van een stelsel van zoogenaamde vertegenwoordiging, hetwelk alle de machten te zamen trekt binnen het beheer van eenige zeer weinigen.

Men heeft erkend, dat de beginselen eener ware en wijze vrijheid, even verwijderd van bandeloosheid en wanorde als van willekeur, en met zich voerende gelijken waarborg voor bestendigheid en voor levensbeweging in de Kerk, klaar en kenlijk genoeg zijn ontwikkeld in het Nieuwe Testament, om het tegenwoordig bij ons bestaande stelsel van kerkregering te veroordeelen en aan onze kerkelijke instellingen een anderen grondslag dan den tegenwoordigen te geven.

Die beginselen zijn gelegen in het recht der Gemeenten, om deel te nemen aan de verkiezing hunner Leeraars en Opzieners, en in het deel, dat aan elk individueel lid der Gemeenten van dat recht toekomt, overeenkomstig de beloften van God, die hem als zoodanig geschonken zijn.

De Vergadering verklaarde zich eenstemmig overtuigd, dat dit de aangewezen weg is en het eenige middel om, met de hulp en met den zegen van het verheerlijkt Hoofd Zijner Kerk en van den Heiligen Geest, die Hij aan allen die gelooven, beloofd heeft, eene levenskracht in de Kerk te herstellen, welke daarentegen het thans bestaande stelsel uit zijnen aart niet anders kan dan doen verstikken.

Dien overeenkomstig is besloten om,

Ten einde tot eene dergelijke wezenlijke vertegenwoordiging der Kerk, op het Evangelie gegrond, te geraken,

Alle Leden en in het bijzonder de Leeraars en Opzieners der Gemeenten, die in de boven uitgedrukte gevoelens deelen, te noodigen om zich op den 18den Augustus eerstkomende te Amsterdam te vereenigen, ten einde zich in den geest des geloofs en der liefde, over deze groote aangelegenheden te verstaan en alzoo de middelen te beramen tot verkrijging van eene wederherstelling der Kerk op haren waren grondslag, opdat zij in dien weg aan hare verhevene roeping moge kunnen beantwoorden.

Broeders! indien uwe medeleden deze noodiging thans tot U richten, het is omdat het hun heeft toegeschenen, dat het oogenblik gekomen is, en dat God ons allen roept tot de vraag aan elkander en aan ons zelve, hoedanig toch in deze gewichtige dagen onze post en onze plicht is, en of wij niet werkelijk schuldenaren zijn jegens die Kerk, welke wij beminnen, en tot welke wij van harte belijden te behooren, ten einde zij werkelijk en wezenlijk een huis Gods zij, gebouwd op het eenig en waarachtig fundament JESUS CHRISTUS, welke is God geopenbaard in het vleesch.

Genade en vrede zij met ons en met geheel het Israël Gods.

O. G. HELDRING.
J. C. J. SECRETAN.
J. J. VAN TOORENENBERGEN.
G. GROEN VAN PRINSTERER.
A. CAPADOSE.
IS. DA COSTA.
A. MACKAY.

Aan degenen die hun voornemen om de Vergadering bij te wonen bekend hadden gemaakt, is, eenige dagen te voren, eene door de Commissie ontworpen *Verklaring van beginselen* toegezonden, met kennisgeving dat de eerste werkzaamheid voor de Bijeenkomst bestaan zou in het beraadslagen over dit Ontwerp.

De Bijeenkomst heeft op den 18en Augustus te *Amsterdam* in het Odéon plaats gehad.

Uit onderscheidene gemeenten van het Vaderland waren 33 Predikanten en 288 leden der Kerk (waaronder vele ook door Kerke-

raden of andere Vereenigingen uitgezonden en gemagtigd)[1], te zamen gekomen op deze Vergadering, welke door orde, eendragt en broederlijke liefde gekenmerkt, en door de aanvankelijk verkregen uitkomsten hoogst gewigtig, in gezegend aandenken zal blijven voor elk die in de herleving van het geloof en in de hervorming van de kerk belang stelt.

De Heer Groen van Prinsterer leidt de Vergadering.

Ds. Sanders doet het gebed.

Zijn ingekomen van onderscheidene Kerkeraden, Predikanten en Leden, adhaesien tot de gevoelens uitgedrukt in de bovengemelde Noodiging, daaronder vele brieven die van hartelijke overeenstemming in geloof, hoop en liefde getuigen.[2]

Is ontvangen een brief van den Heer Mackay (als Lid van de 2e Kamer der Staten-Generaal verhinderd de Vergadering bij te wonen) van den volgenden inhoud:

Aan de Leden der Hervormde Kerk met hare Leeraren en Opzieners heden te Amsterdam vereenigd.

Ik acht mij verpligt U mijn leedwezen te betuigen dat ik, ofschoon een der Oproependen, onder de Opgeroepenen niet kan verschijnen.

De Heer roept mij tot de gewigtige bezigheid, waarbij ook de regten en vrijheden onzer Kerk te verdedigen en te handhaven zijn.

Met mijne gebeden ben ik in Uw midden.

De Heer geve dat de Verklaring die, zoo ik vertrouw van deze Vergadering zal uitgaan, dienen moge om de eer Zijns naams en de regten Zijner Gemeente, in ons midden, te herstellen.

Aan de wereld worde het getuigenis geleverd, hoe verschil van denkbeelden in eenheid van geloof wordt opgelost.

God de Heilige Geest besture Uwe overwegingen.

's Gravenhage, A. Mackay.
18 Augustus 1848.

De Voorzitter geeft, namens de Commissie, eenige inlichtingen

[1] Zie Aanteekening A.
[2] Zie Aanteekening B.

omtrent het standpunt waaruit zij de aangelegenheden der Kerk, in verband tot de Bijeenkomst beschouwt.

Haar eenige drijfveer is: het geloof in die groote heilswaarheden der Openbaring, waarvan de persoon en het werk van onzen grooten God en Zaligmaker Jezus Christus het begin en het einde, de ziel en het fundament is, en waarin de geloovigen den vrede en het leven voor hunne zielen hebben gevonden. Ten allen tijde en thans vooral is een Kerkelijk handhaven dezer waarheden onontbeerlijk. In verband tot de omstandigheden waarin de Kerk verkeert, is zij een met elken dag gewigtiger *pligt*. Bijna algemeen en onder allerhande rigtingen in de Kerk wordt erkend dat er niet te denken valt aan een voortduring van den tegenwoordigen toestand; maar, indien het ons niet slechts om de vernietiging van het verkeerde, maar om verkrijging van het betere en vooral om afweering van het ergere te doen is, dan mogen zij, die de Kerkleer voorstaan, de getrouwe Lidmaten en Leeraars, niet langer verzuimen, vereenigd *hun* standpunt duidelijk te doen kennen, en tegenover de vijanden van het geloof der Kerk te doen uitkomen, dat geene organisatie, zonder handhaving der leer, iets baten kan tot wezenlijk herstel.

Bij eene regte waardering van dit standpunt vervalt elke misvatting omtrent het thans beoogde doel.

a. Er is geen plan tot *afscheiding* van het Kerkgenootschap: daartegen getuigt alleen reeds het niet aanwezig zijn van zeer vele, daar onder zeer geliefde afgescheiden broeders, die zich ter bijwoning dezer zamenkomst bij de Commissie aangemeld hadden. De tedere vraag omtrent het geoorloofde en pligtmatige eener afscheiding zou eerst dan in aanmerking komen, wanneer, hetgeen niet mag worden ondersteld, de toestand, *feitelijk* in het Kerkgenootschap aanwezig, als *legaal* wierd bevestigd. Het oogmerk om het regt der Gezindheid in het Kerkgenootschap te doen gelden is aan het denkbeeld van afscheiding tegenovergesteld.

b. Geene *revolutie* in het Kerkgenootschap wil men, veeleer behoud: bevestiging op den eenigen waren grondslag. Er is geen gevaar voor revolutionaire strekking; omdat men op het Woord Gods bouwt, omdat men op de historische lijn vooruit gaat, omdat men den legalen weg inslaat, omdat men het bestaande zooveel mogelijk in stand houdt, omdat men streeft naar Evangelisch herstel.

c. Geen *formulierdwang* wordt begeerd. De Commissie is eenstemmig, dat de vraag omtrent onvoorwaardelijke aanneming van den geheelen inhoud der Formulieren in deze Vergadering niet behoeft,

noch behoort ter tafel te worden gebragt, en dat, zoo men ter handhaving van de Evangelie-waarheid in het Kerkgenootschap zamenwerking dergenen die zich als broeders in Christus erkennen begeert, deze zamenwerking niet anders kan worden gevestigd dan op de gemeenschappelijke aanneming der waarheden welke ten allen tijde als de kern van de leer der zaligheid werden beschouwd; welke men thans met eene voorbeeldelooze vermetelheid loochent en bestrijdt, en die, blijkens Historie en Symbolische Schriften, het onbetwistbaar eigendom der Nederlandsche Hervormde Kerk zijn.

d. Geen *Ontwerp eener Kerk-Organisatie* wordt hier overwogen; aan ééne enkele der menigvuldige quaestiën, welke daarmede in verband staan, zou meer dan de voor deze Bijeenkomst beschikbare tijd moeten worden besteed. Het is nu alleen te doen om eensgezindheid te verkrijgen of te openbaren in de algemeene beginselen, waaraan elke Organisatie ondergeschikt is.

Men gaat over tot het voorlezen der Verklaring. Elk Alinéa wordt afzonderlijk in beraadslaging gebragt.

Alinéa 1.

«Dat het punt der Kerkelijke Organisatie, in de tegenwoordige omstandigheden, bij voorkeur moet worden behartigd, niet slechts omdat het tot alle aangelegenheden van de Kerk betrekking heeft, maar ook omdat de herziening der Kerkelijke Reglementen thans algemeen wordt begeerd en overwogen, en het daarom dengenen die aan de Kerkleer gehecht zijn betaamt, in woord en daad, te doen blijken dat er, bij gelijksoortigheid van aanvraag, geen gemeenschap is van bedoeling of van beginsel; dat men hunnerzijds geen radicale omverwerping, maar Evangelisch herstel en Christelijken opbouw verlangt.»

De Hoogleeraar Tydeman oppert eenige bedenking tegen het slot; hij vreest, dat hieruit veroordeeling en uitsluiting van achtingwaardige personen kan worden opgemaakt, in wie geene kwade bedoeling, gelijk die van radicale omverwerping, mag worden ondersteld.

Mr. da Costa doet opmerken dat, daargelaten, wie al, wie niet, radicale omverwerping begeert, het, in elk geval, bij de menigvul-

digheid der rigtingen in de Kerk, degenen die aan de Kerkleer gehecht zijn, betaamt hun eigen weêrzin tegen het radicalisme in de Kerk duidelijk te openbaren.

Mr. VAN DER KEMP mist de vermelding der voorname reden waarom men verandering der Organisatie wenscht, den zoo beklagenswaardigen toestand der Kerk, zoo ten aanzien van de leer als van den vorm.

Mr. DA COSTA acht dezen grond genoegzaam aangewezen in de *Noodiging*.

Alinéa 2.

«Dat volledige en onvoorwaardelijke onderwerping aan het Hoofd der Gemeente, die haar door Zijn Woord en Geest in stand houdt en regeert, de grond is van al hetgeen, ten aanzien van *Geloofsleer*, *Eigen Wetgeving der Kerk*, en *Vrijheid der Gemeente*, in eene Kerkelijke Organisatie door hen als onmisbaar beschouwd wordt.»

Alinéa 3.

« Dat wat de Leer aangaat, Gods Woord een onveranderlijk fundament doet kennen: leerstellingen oud en nieuw, omdat het eeuwige waarheden zijn, een geloof dat den heiligen eenmaal overgeleverd werd, en dat daarom, wel voor steeds nieuwe ontwikkeling uit zich zelve, maar nimmer voor veroudering of verandering vatbaar is. Dat eene Kerkelijke Organisatie onaannemelijk is, wanneer zij deze geloofseenheid der Christelijke Gemeente niet erkent; wanneer zij niet de voortduring beoogt der historische Kerk, bij vernieuwing en vooruitgang: vernieuwing met behoud van hetgeen ten onveranderlijken grondslage van de Kerk gelegd is; vooruitgang in de rigting welke door het eenmaal gekozen punt van uitgang en den reeds afgelegden weg aangewezen en bepaald is.»

Alinéa 4.

«Dat vrije verkondiging van elke leer in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de slooping dezer Kerk gelijk staat. Dat haar bestaan onafscheidelijk is van de handhaving der waarheden waarop de Christelijke Kerk ten allen tijde gerust heeft, en dat deze eigenaardige ondergeschiktheid de voorwaarde van Christelijke vrijheid en van Christelijke wetenschap is.»

De Heer Merkelbach wenscht dat gelezen worde: «*vrije verkondiging van elke met de Kerkbelijdenis strijdige leer.*»

Ds. van Toorenenbergen en de Voorzitter wijzen aan dat deze wijziging overtollig is, zoodra men de zinsnede in verband met het volgende Alinéa beschouwt.

Alinéa 5.

«Dat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend is, en dat haar leden, op dien grond, regt hebben de erkentenis en handhaving te vragen der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan, als Hervormde, Protestantsche, Christelijke Kerk, te niet gaat.»

Mr. van der Kemp acht deze Alinéa, zoowel als de *derde*, te onbestemd. Hij meent dat een beroep op de *Levensgeschiedenis der Kerk* den inhoud der leer niet met genoegzame juistheid aan de hand geeft. Indien hij uit de geschiedenis der Hervormde Kerk van Ypeij en Dermout haar leer moet opmaken, zou het Zwinglianisme, en niet de leer van Calvijn, haar leer geweest zijn. Hij vraagt wat men door *de belijdenisschriften* verstaat? zijn het de Formulieren van eenigheid met of zonder de Liturgische Schriften? worden de leerregelen van de Synode van *Dordt* hier mede onder de Formulieren geteld? — Hij wenscht meer gepraeciseerd te zien, wat de Commissie als Kerkleer beschouwt.

Op deze bedenking, welke door den Heer J. W. Vader en Ds. Callenbach ondersteund wordt, antwoordt de Voorzitter dat het, gelijk hij reeds in de Voorafspraak aangemerkt heeft, ongeraden en ondoenlijk is zich te begeven op dit terrein. Dat het oogmerk der Bijeenkomst vervalt, dat alle gemeen overleg en zamenwerking der Christenen in het Kerkgenootschap ten huidigen dage onmogelijk wordt, zoo men voorafgaande afdoening der Formulierquaestie begeert; dat wij ons vereenigd gevoelen in de aanneming der waarheden die, zoo als de ingeving der H. Schrift, de Drieëenheid, de regtvaardiging door het geloof alleen, de onmisbaarheid der wedergeboorte en der heiligmaking, in ieder tijdperk van waarachtig geloofsleven, de banier der Christelijke Kerk, geweest zijn; maar dat diezelfde overeenstemming voor als nog niet in allen deele gezien wordt, ten opzigte

óf van het *verbindend gezag* der Symbolische Schriften, óf van de wijs waarop de voordragt en ontwikkeling der Predestinatie-leer daarin geschied is. Dat, naar het oordeel der Commissie, deze en dergelijke strijdvragen, met volkomen behoud van het wederzijdsche standpunt, evenwel, wat de behoefte van het tegenwoordig oogenblik aangaat, kunnen en moeten ter zijde worden gesteld; dat zij ter behandeling niet rijp zijn; dat, indien deze behandeling desniettemin beproefd wierd, het beter ware de Vergadering te laten uiteengaan. Want dat, tot groote vreugde der tegenpartij, elke poging tot zamenwerking zal worden verijdeld, indien men niet, met onderling vertrouwen, in de geloofsgemeenschap omtrent de waarheden die nu het onderwerp der worsteling uitmaken, berust; indien men vergeet dat de Kerk, na langdurigen doodslaap, zich in een tijdperk van aanvankelijke herleving bevindt; indien men de Apostolische les, «daar wij toe gekomen zijn, laat ons daarin naar denzelfden regel wandelen,» niet met den eisch der omstandigheden in verband weet te brengen; indien men, van alle kanten door het ongeloof omringd, geloofsgenooten, waar zij strijdgenooten begeeren te zijn afwijst, omdat zij, naar ons voorkomt, niet in allen opzigte de hoogte der dogmatiek van 1618 hebben bereikt.

Mr. da Costa acht de bezorgdheid omtrent de gebezigde uitdrukkingen niet gegrond: de beide woorden *levensgeschiedenis* en *belijdenisschriften* kunnen, in verband met elkander verstaan, waar men ter goeder trouw is, tot geen' redelijken twijfel aanleiding geven: het resultaat van beiden is de hoofdsom van Bijbelsche waarheden. Men vraagt niet alleen aan bestrijders van het Kerkgeloof, wat de levensgeschiedenis der Kerk leert. Wanneer hij Ypey en Dermout leest, leest hij ook de wederlegging van van der Kemp. Door geenerlei schriftelijke leerbepaling zal de onopregtheid der menschen worden geweerd. Het komt hier, gelijk overal waar het de waarheid geldt, op goede trouw aan: en onder geloovigen, die aldus gezind zijn, is vereeniging mogelijk en in deze dagen vooral onontbeerlijk, op den eenmaal gelegden zoowel Bijbelschen als Historischen grondslag.

Ds. Callenbach berust geheel in de gegevene opheldering.

Dr. Capadose is ten volle vereenigd met de geloofsuitdrukking vervat in de Formulieren van eenigheid, doch hij beaamt evenzeer de behoefte van het oogenblik, om, naar den toestand van den tegenwoordigen strijd, de meest wenschelijke ruimte toegekend te zien tot vereeniging der geloovigen, behoudens het regt der Hervormde Gezindheid op de door haar erkende en beledene geloofswaarheid.[1]

[1] Zie Aanteekening C.

Alinéa 6.

« Dat de handhaving van deze niet twijfelachtige Kerkleer in de Kerkelijke Organisatie op den voorgrond behoort te staan, en dat haar belijders daarom bij voorraad moeten protesteren tegen eene weglating van hetgeen den inhoud uitmaakt van Art. 9 van het Algemeen Reglement, eene weglating waardoor de losbandigheid welke nu feitelijk bestaat, in haar ganschen omvang als legaal zou worden erkend. »

Alinéa 7.

« Dat, wat de Eigen Wetgeving (*Autonomie*) der Kerk betreft, het Woord Gods over de Kerk in haar eigenaardigen werkkring, geenerlei gezag van wereldlijke Overheden erkent; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk uit dien hoofde, om niet onder wereldlijken invloed te staan, eene geheele verandering behoeven der Kerkelijke Organisatie van 1816, waarbij dit beginsel ten eenemale voorbijgezien en aan het Gouvernement, in menig opzigt, een daarmede onvereenigbaar regt van tusschenkomst en beschikking toegekend is. Dat, onder elken regeringsvorm, eene Kerk vrij behoort te zijn in haar geloof, bepaaldelijk in de vorming en keus der leeraars en in de inrigting van opvoeding en onderwijs; maar dat, waar de Staat geen belijdenis heeft, de betrekking tot de Gezindheden onder het gebied der algemeene regels van de gewone wetgeving valt. Zoodat, dienovereenkomstig, de Nederlandsche Hervormde Kerk vorderen mag en moet de onafhankelijkheid waarop door de Kerkelijke Organisatie van 1816, en door de verordeningen op het Hooger en Lager Onderwijs, zoo velerlei inbreuk gemaakt is; en in 't algemeen de bescherming, overeenkomstig haar oorspronkelijk en eigenaardig beginsel, waarop elke Corporatie, dus ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, een onloochenbaar maatschappelijk regt heeft. »

Alinéa 8.

« Dat, ten aanzien van de Vrijheid der Gemeente, het Woord Gods, terwijl het de aanstelling van Opzieners en Diakenen voorschrijft, van

het goeddunken ook der geheele Gemeente gewag maakt[1] en het heerschappij voeren over het erfdeel des Heeren verbiedt[2]; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk daarom de verwerping moeten vragen van den tegenwoordigen Aristocratischen of Oligarchischen[3] Kerkvorm, opgedrongen door de wereldlijke magt, strijdig evenzeer met de voorschriften van den Bijbel als met de Presbyteriaansche herinneringen der Kerk, en waardoor men, onder een schijn van Vertegenwoordiging, een revolutionair alvermogen, ter verdooving van alle levenskracht, ter begunstiging van dwaalbegrippen, ter verdrukking van de kern der Gemeente, in naam en onder het schild der Regering, aan eenige zeer weinigen in handen gespeeld heeft. Dat, bij het ontwerpen van eene nieuwe Kerkelijke Organisatie, de gelijkheid der geloovigen, onder den eenigen Koning der Kerk, en het regt der Gemeenten om deel te nemen aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners niet langer mag worden miskend.»

Professor Tydeman merkt op, dat hij een dubbel voorbehoud had. Het eerste betrof de uitgestrektheid van den invloed der gemeenteleden op de aanstelling van het Kerkbestuur: dit vervalt door de aanmerking, dat het hier de vaststelling der beginselen, niet de toepassing in bijzonderheden geldt. Het andere betreft sommige uitdrukkingen omtrent de tegenwoordige organisatie; waarbij de pen wat scherp was, welligt het hart niet. Hij heeft inzonderheid bezwaar tegen de woorden «*revolutionair alvermogen*» tot «*in handen gespeeld heeft.*» Moet dit in dien zin verstaan worden dat de ontwerpers dier organisatie én de uitoefening van zoodanig alvermogen, én het te weeg brengen van dergelijke gevolgen hebben bedoeld, dan acht hij de verklaring veel te sterk.

Dr. Capadose zegt dat deze uitdrukkingen geene verklaring bevatten aangaande de bedoelingen der ontwerpers, maar wel aangaande het beginsel, de invoering en de gevolgen der Organisatie, waaromtrent hij meent dat niet te sterk in afkeurenden zin kan gesproken worden.

De Voorzitter meent dat de wijs waarop de Kerkelijke Organisatie

[1] Hand. VI. 2, 5. XV. 22. [2] 1 Petr. V. 3.
[3] onder beheer der *aanzienlijken* of van *zeer weinigen* gebragten.

van 1816 tot stand gekomen is, inderdaad aan een *spelen* met het regt der Gemeenten gelijk was; doch hij acht dat aan den wensch om allen schijn van hatelijkheid te doen ophouden, de volkomen eigenaardigheid der uitdrukking kan worden ten offer gebragt.

Dienovereenkomstig wordt *gespeeld* veranderd in *gegeven*.

De Heer van Beeck Calkoen kan zich niet vereenigen met de redactie. Hij maakt daaruit op dat de Commissie de invoering wenscht van regtstreeksche verkiezingen in de gemeenten, waartegen hij groot bezwaar zou hebben; ook acht hij het historisch onwaar, dat, door de Kerkelijke Organisatie, dit vermeende regt aan de Kerk zou zijn ontnomen. Hij wenscht, dat men zich bepale bij het stellen van het beginsel: dat de Christelijke Kerk bestaat uit gemeenten, welke regt hebben op vrijheid overeenkomstig Gods Woord: en dat tot deze vrijheid mede behoort eene gepaste vertegenwoordiging, welke de bestaande organisatie niet genoegzaam verleent.

Mr. da Costa verklaart dat hier geene bepaling is aangaande de mate of wijze van den invloed der gemeenteleden op de zamenstelling van het Kerkbestuur. Hier is alleen sprake van het Bijbelsch beginsel, dat elk levend lid der gemeente, door den invloed des Heiligen Geestes, de bevoegdheid heeft, om mede te oordeelen over de gaven, welke God ook aan anderen heeft gegeven, om in de gemeente voor te gaan. Zoodanig schriftuurlijk beginsel mag niet tot een onbepaald consequentisme worden doorgedreven, maar behoort echter allezins geëerbiedigd en daarom op den voorgrond gesteld te worden: opdat men bij geene historische ontwikkeling blijve staan, maar tot den diepsten Bijbelgrond doordringe. Van dit beginsel is de Commissie uitgegaan, hetgeen ten overvloede blijkt uit hare Noodiging; maar zij heeft niet willen komen in de bijzonderheden der toepassing.

De Heer van Beeck Calkoen acht zijne bedenking niet genoegzaam opgeheven. Hij ziet in de verklaring eene bepaalde aanklacht tegen het gansche stelsel van 1816. Men moet er uit opmaken, dat die Organisatie de regten der gemeenteleden op de benoeming van hare opzieners geheel miskend heeft: hiermede strijdt zijns inziens het historische feit dat, krachtens de vroegere Kerkorde, dit regt ook niet in werking was, en de reglementen van 1816 de zaak mitsdien hebben gelaten in den stand, waarin zij die hebben gevonden.

Ds. van Toorenenbergen kan eenigzins treden in het laatste gedeelte der bedenking. Ook hij acht historisch onwaar dat, eerst en uitsluitend, de kerkelijke Organisatie van 1816 het regt der gemeenteleden

heeft miskend en wil dan ook de verklaring der Commissie in dien zin niet hebben opgevat. Hij stelt voor aan het slot dezer Alinéa het woord «*langer*» weg te laten.

De Heer BUITENDIJK wil «*langer*» behouden, omdat de Organisatie van 1816 werkelijk sommige regten der gemeenteleden, hun b.v. in de Dordtsche Kerkorde nog toegekend, heeft verkort.

Ds. VAN TOORENENBERGEN zou niet gaarne sterk willen drukken op de Dordtsche Kerkorde, ten aanzien van dit punt, omdat de uitoefening van het bewuste regt in de toepassing veel te wenschen overliet.

De Hoogleeraar TYDEMAN meent de verklaring vooral te mogen opvatten, in verband met het regt van Collatie; waartegen Ds. VAN TOORENENBERGEN, als de bedoeling der Commissie, opgeeft de aanwijzing van het regt der gemeenteleden, volgens Gods Woord, tegen elk daarmede strijdig gebruik.

De Heer W. VAN REEDE VAN OUDTSHOORN verklaart zich voor de weglating van «*langer*», ook van wege het nog bestaande gebruik bij beroepingen.

Ds. CALLENBACH acht het noodig dat, aan het slot van deze Alinéa, bij de vermelding van «*het regt der gemeenten om deel te nemen* »*aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners*» worde gesteld: «*de* »*wijze van benoeming daargelaten.*»

Ds. VAN TOORENENBERGEN heeft groot bezwaar tegen deze bijvoeging, omdat hij allen schijn verre van de Vergadering wil hebben gehouden, dat haar de toepassing van het besproken beginsel onverschillig zou zijn, waartoe, naar hem voorkomt, deze al te ruime uitdrukking aanleiding zou kunnen geven.

Mr. DA COSTA beaamt zulks en doet opmerken dat de Vergadering zich moet onthouden van alles, wat op het gebied der bijzonderheden van Kerkinrigting te huis behoort.

Ds. VAN VELSEN verhaalt in bijzonderheden (bijv. omtrent het hier en daar stemmen van alle mans-ledematen) hoe werkelijk sedert 1816 in enkele hem bekende gemeenten voorregten der gemeenteleden zijn ingekort.

De Heer TALMA verklaart zich, even als de Heer VAN BEECK CALKOEN, tegen het beginsel van regtstreeksche verkiezingen: en wenscht dit uitgedrukt te zien.

Mr. DA COSTA ontwikkelt nader de bedoeling der Commissie, als niet strekkende tot eenzijdige of uitsluitende veroordeeling der Organisatie van 1816, vermits het thans op den voorgrond gestelde beginsel ook vroeger schaars in werking was. Wat het voorstel van den Heer

TALMA betreft, daarin kan de Vergadering, zich bepalende tot het vaststellen van algemeene beginselen, niet treden.

Mr. GEFKEN meent dat aan de bedenkingen te gemoet gekomen zou kunnen worden door het slot aldus te stellen: «het regt der gemeenten »om *eenig* deel te nemen» enz.

Mr. DA COSTA acht dit in strijd met het verklaarde doel om geen bijzonder gevoelen uit te sluiten, dus ook niet dat dergenen die wenschen meer dan *eenig* deel van invloed aan de gemeente te zien toegekend.

Mr. ELOUT wil *langer* behouden, vooral om de mededeeling van Ds. VAN VELSEN.

De Heer VADER acht het gevoelen van Mr. VAN BEECK CALKOEN niet genoegzaam wederlegd, en verlangt nadere inlichting.

De Voorzitter herhaalt den uitgedrukten wensch, dat men zich niet te veel in bijzonderheden begeve.

Mr. DA COSTA dringt nader aan dat de Organisatie van 1816, in elk geval, te kort doet aan het opgegeven Bijbelsch beginsel.

Ds. KRAIJENBELT betoogt dat onder het bestaan der Kerkordening van 1816 de regten der gemeenteleden in meer dan één opzigt zijn miskend; vooral ook door het gerevideerde Reglement op de vacaturen en beroepingen, en door de huishoudelijke reglementen omtrent de benoeming van Ouderlingen en Diakenen, blijkens het werk van Ds. HOOYER, *Kerkelijke wetten* enz. bladz. 10.

Ds. JAMES acht de regten ook der Waalsche gemeenten verkort, door de bepalingen omtrent de zoogenoemde breede kerkeraden te *Breda*, *'s Hertogenbosch*, *Nijmegen*, en elders.

De Voorzitter doet uitkomen dat, blijkens ook deze discussie, de regten der gemeente inderdaad in de Kerkorde van 1816 zijn miskend, maar hij ziet in eene door sommigen verlangde weglating van het woord *langer* weinig bezwaar; omdat het Alinéa, door de plaatsing zelve, ofschoon niet meer eene regtstreeksche, toch altijd eene zijdelingsche misprijzing bevat. Dienovereenkomstig wordt deze weglating gearresteerd.

Alinéa 9.

«Dat gemeen overleg op Kerkelijk gebied, omtrent al hetgeen, in een regelmatigen toestand der Gemeente, tot haar werkzaamheid behoort (Hooger en Lager Onderwijs, Armwezen, Bijbelverspreiding, Zendelingzaak, en wat dies meer zij) een pligt is, dáár sedert veel

te lang, tot groot nadeel der Gemeente, verzuimd, en waarvan het hoog belang, in deze zorgvolle dagen, met een dubbel gevoel van verantwoordelijkheid, ingezien wordt.»

M^r. Koenen heeft hiertegen bezwaar. Hij wil niet dat de onderscheidene Christelijke werkzaamheden alleen aan de uitwendige Kerk worden toegewezen. Hij wijst op al de instellingen van dien aard, welke deze tijden hebben opgeleverd, voorzeker in den weg des Heeren, en hij meent in de stelling der Commissie geringschatting van al dien arbeid te zien; daar, volgens deze, het bestaan van die algemeen Christelijke instellingen als een noodzakelijk kwaad zou moeten worden beschouwd. Hij past deze opmerking in het bijzonder toe op de Zendeling-zaak en het Armwezen, verwijzende, wat dit laatste betreft, op den arbeid van geloovigen uit onderscheidene Genootschappen tot heil der armen te *Amsterdam*, en kan deze ijverige bemoeijingen niet als een noodzakelijk kwaad aanmerken. Hij kan dit te minder, omdat hij eene toekomstige oplossing verwacht van alle thans bestaande Christelijke Kerkgenootschappen in ééne algemeene geestelijke gemeente van Christus.

D^s. van Toorenenbergen verklaart dat hier geene geringschatting van eenigen Christelijken arbeid is uitgedrukt of bedoeld, maar dat slechts de verpligting der Kerk om, als zoodanig, in al wat tot haar roeping behoort, werkzaam te zijn, is op den voorgrond gesteld. Dat, zoo hier iets gewraakt wordt, het dit is, dat het ligchaam van de Kerk zich aan al dien arbeid heeft onttrokken; welke gedragslijn de Spreker in het bijzonder opmerkt bij de houding waarin de Nederlandsche Hervormde Kerk zich tot het Nederlandsche Zendelinggenootschap, uit haren schoot voortgekomen, heeft geplaatst. De verkeerde praktijk is in dit opzigt overgegaan in eene theorie, volgens welke de Kerk allen dergelijken arbeid aan vrije Genootschappen moet overlaten, en deze theorie is het, wier afkeuring hier bedoeld wordt.

De Voorzitter merkt aan dat de zamenwerking van Christenen uit onderscheidene Kerkgemeenschappen, wanneer ongeloof of onverschilligheid daarin de overhand heeft, een tijdelijk hulpmiddel wordt; dan is zij een betrekkelijk goed, of een noodzakelijk kwaad. Vereeniging der Kerkgemeenschappen zelve tot gezamenlijken arbeid is insgelijks denkbaar, kan somtijds zeer prijselijk zijn; en niet ligt zal iemand beweeren dat bijv. Gereformeerden en Lutherschen, waar voor afzonderlijke Scholen geene gelegenheid mogt zijn, zich ter oprigting van eene

Christelijke School niet zouden kunnen verstaan. Maar met dit een en ander is de juistheid van het Alinéa allezins bestaanbaar. Niet in de predikatie alleen ligt het leven van de Kerk. De ware prediking van het Evangelie openbaart zich in den geheelen omvang, in de gansche verscheidenheid der takken van Christelijke geloofswerkzaamheid, waarin het leven of de herleving van eene Kerk blijkt. Getrouwheid in de Kerk waartoe een ieder behoort, is het ware middel om de Christelijke Alliantie die men bedoelt, onschadelijk en heilzaam te doen zijn. Handhaving van elk regt, betrachting van elke pligt der Gezindheid, is de weg om eene ware verbroedering en vereeniging der Gezindheden, op den alleen wenschelijken grondslag, te bewerken. — In het Hervormd Kerkgenootschap is de verkondiging van dit Alinéa niet overtollig. Men denke, bijv. aan de onverschilligheid welke, bij de telkens minder Evangelische rigting van het Openbaar Schoolwezen, ook in de laatste jaren, ten aanzien der opvoeding van het kroost der Gemeente betoond is.

De Hoogleeraar Tydeman heeft bezwaar tegen de onvoorwaardelijke toewijzing van de zorg over het *Armwezen* aan de Kerk: hij acht die zorg ook voor de Regering een steeds heilige pligt.

D[s]. Heldring verdedigt het Alinéa ten opzigte van de *Zendelingzaak* en de *Bijbelverspreiding*. Hij betoogt dat de Zendelingarbeid op het gebied der Kerk behoort plaats te hebben, én omdat de uitbreiding der Kerk bedoeld wordt, én omdat de nieuwe Gemeenten, die onder de Heidenen ontstaan, Kerkelijke regeling en opzigt behoeven. Ook met betrekking tot de Bijbelverspreiding acht hij het verkeerd, dat deze werkzaamheid buiten het Kerkelijk grondgebied plaats heeft: van eene levende Kerk uitgaande, zou niet, gelijk thans, de verspreiding van Gods Woord onder de Roomsch Catholijken en de uitbreiding van het Colportage tegengewerkt en verzuimd zijn. Wat het Armwezen befreft, meent hij dat de Regering, zonder inbreuk te mogen maken op de onafhankelijkheid van het Diaconaal beheer, tot behartiging van het Armwezen verpligt is.

M[r]. da Costa verklaart dat er niet de minste strijd is tusschen den inhoud van deze Alinéa, en het beginsel door M[r]. Koenen vooruitgezet, ten aanzien eener in onze dagen zoo gewenschte vereeniging van Christenen uit onderscheidene Kerkgenootschappen tot gemeenschappelijken arbeid. — De Verklaring bevat geen enkel verbod van eenige werkzaamheid buiten de Kerk, maar stelt daarnevens de noodzakelijkheid van het beginsel, dat de Kerk, in al de daarin genoemde punten, naar hare roeping werkzaam zij.

Dr. Capadose treedt (onder verwijzing naar hetgeen hij reeds voor 22 jaren daaromtrent medegedeeld heeft) in eene breedvoerige ontwikkeling omtrent den Syncretistischen grondslag en de schadelijke rigting van het Nederlandsche Zendelinggenootschap.

Prof. Tydeman protesteert hier tegen.

De Heer Voorhoeven verlangt het woord.

De Voorzitter acht zich verpligt de voortzetting der discussie op dit punt te beletten. Geenerlei behandeling van bijzondere onderwerpen komt bij de overweging van een algemeen beginsel te pas; men zou in langdurige en minstens nuttelooze redekaveling vervallen. Ten voorbeelde zij de aangelegenheid zelve die ter sprake gebragt is: want, ofschoon hij aanleiding gehad heeft om zich daarmede eenigzins opzettelijk bezig te houden, zou hij niet gaarne, terwijl hij zich aan het elders door hem ontwikkeld gevoelen refereert, alles voor zijne rekening nemen wat door een vorigen spreker is gezegd. Bij de onderschrijving van het Alinéa blijft ieder in zijn gevoelen over het Nederlandsche Zendelinggenootschap vrij.

De Heer Voorhoeven ziet, op grond dezer toelichting, van het woord af.[1]

Aldus de beraadslagingen ten einde gebragt zijnde, brengt de Voorzitter eenige denkbeelden in het midden omtrent hetgeen verder met deze Verklaring zal worden verrigt. Eene eenvoudige onderteekening is niet genoeg. Hier is voor verdere werkzaamheid slechts een begin; een kiem, die ontwikkeling behoeft. De tijd is kritiek; de menigvuldige reeds ontvangen adhesiën getuigen dat er van vele zijden gewenscht wordt naar gezamenlijke handhaving van de groote waarheden van het Evangelie, in woord en in werk. Men legge deze Verklaring aan anderen voor, en trachte alzoo uitbreiding van de zaak, in overeenstemming met het aangenomen standpunt, te verkrijgen. De wijze waarop uitgebreider adhesie plaats hebben kan, worde aan een iegelijks vrijheid en inzigt overgelaten. De Verklaring kan misschien, gelijk zij nu reeds door Kerkeraden beaamd is, ook verder aan de begeerte van Kerkelijke Collegiën om hun gehechtheid aan de Kerkleer te openbaren, dienstbaar worden gemaakt. Zij kan ten grondslage worden gelegd voor het gemeen overleg van getrouwe Kerkleden in elke Gemeente, om in dezen tijd positie te nemen en, tegenover niet-getrouwe Kerkeraden, ten aanhoore der gansche Gemeente te

[1] Zie de aangenomen Verklaring in haar geheel; Bijlage I.

verklaren, dat aanneming der leer het middenpunt van vereeniging blijft; dat deze voorwaarde alles beheerscht; dat het niet om bijzaken te doen is, maar om de groote grondwaarheden; dat de Gemeente een onbetwistbaar en verkregen regt daarop heeft, hetwelk in den aard der zaak ligt en ten overvloede door Art. 9 van het Algemeen Reglement is bevestigd. Er zijn nog middelen genoeg, om dit regt te doen gelden. Hij verwijst tot hetgeen in de ergerlijke zaak van Leiden gedaan en verzuimd is. De Adressanten aldaar, ofschoon door de Kerkbesturen hooghartig en smadelijk bejegend, hebben voor een onbetwistbaar regt geijverd, met verstand, krachtens Gods Woord en de Symbolische Schrift. Men behoort, om een eerste nederlaag, waar men zoo goede wapenen heeft, niet moedeloos te zijn. Elk Lid der Kerk behoort aan zijne roeping en verpligting ten deze gedachtig te worden gemaakt.

Als een voorbeeld (geenszins echter in den zin van een model) hoe men thans tegen de heerschende dwalingen in de Kerk zou kunnen protesteren, verwijst hij tot eene Verklaring door eene Vergadering van Christenen uit onderscheidene Kerkgenootschappen afgelegd, waarvan hij een exemplaar aan elk der aanwezigen doet aanbieden.[1]

De Voorzitter zegt, dat de geheele Commissie met dit stuk instemt, maar dat alleen Dr. Capadose, bij de opnoeming van onderscheidene hoofdwaarheden, de vermelding der Predestinatie zou hebben verlangd; terwijl de overige Leden der Commissie het leerstuk der Voorbeschikking door het woord *vrije genade* genoegzaam aangewezen achten.

Dr. Capadose wil zijn verschil van gevoelen met de Commissie ten dezen opzigte niet verstaan hebben in dien zin, alsof hij op de leer der Predestinatie (kenmerkend leerstuk der Nederlandsche Hervormde Kerk) meer dan op eenig ander leerstuk zou willen drukken.

Mr. da Costa verklaart zich ten volle vereenigd met *alle* de groote waarheden welke den inhoud uitmaken van onze Kerkbelijdenis. Hij verheugt zich over de eenheid van de leden der Commissie, bij verschil van opvattting en rigting, en zegt dat dit juist de eenheid is, welke zij nu ook voor den meest uitgebreiden kring van geloovige lidmaten, tòt krachtige zamenwerking, bedoelt; eene eenheid namelijk, die bestaanbaar kan en moet zijn met zeer onderscheidene nuances en inzigten. Hij licht zijn eigen standpunt met betrekking tot de Formulieren toe, en resumeert dit ten slotte door de verkla-

[1] Zie Bijlage IV.

ring, dat de Kerk niet alleen het licht en de warmte der zon, welke gisteren geschenen heeft, behoeft, maar ook van de zon, welke heden schijnt, en welke morgen schijnen zal.

De Voorzitter stelt aan de Vergadering voor eene korte tuschenpozing te hebben, waarbij de Verklaring ter onderteekening zal worden voorgelegd.

D^s. Callenbach doet het gebed.

Bij de hervatting der werkzaamheden doet Ds. D. Molenaar het gebed.

De Voorzitter deelt aan de Vergadering mede twee Concept-Adressen, het eene aan de *Synode*, het andere aan den *Koning*.

Bij de nog voortdurende betrekking tot de Synode, als administratief ligchaam, en tot den Koning, als dengenen onder wiens oog het gewijzigd Algemeen Reglement zal moeten worden gebragt, heeft de Commissie het overleggen der Verklaring voegzaam geacht, en, wegens de geruchten omtrent eene afkondiging dezer kerkelijke Grondwetherziening, zonder voorafgaande en behoorlijke kennisneming der Gemeenten, heeft zij tevens geoordeeld deze gelegenheid te moeten aangrijpen om, ofschoon onder betuiging dat zij dergelijke ter zijdestelling van regt en billijkheid als ongeloofljjk beschouwt, zich bij voorraad tegen de mogelijkheid van een zoo vermetel bestaan te verzetten.

Het Adres aan de Synode, wordt bij acclamatie aangenomen.[1]

Het Concept-Adres aan Z. M. den Koning is van den volgenden inhoud:

«Het is aan Uwe Majesteit bekend dat er bij de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk wordt gearbeid aan eene herziening der Kerkelijke Reglementen.

In verband met dit gewigtige werk en met de verwarring en losbandigheid welke, van wege de Kerkbesturen, zoo niet voorgestaan, ten minste geduld wordt, hebben de Ondergeteekenden, leeraars en

[1] Zie Bijlage II.

leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk en van het Hervormd Kerkgenootschap, zich verpligt gerekend hun eensgezindheid, in de waardering en handhaving van de hoofdzaak en het wezen der Schriftuurlijke Kerkleer en Kerkvorm, te openbaren in de Verklaring, welke hiernevens aan Uwe Majesteit aangeboden wordt.

Uwe Majesteit zal zich kunnen overtuigen dat de Ondergeteekenden geen omverwerping begeeren, maar veeleer eene hervorming die, met inachtneming van erkende waarheid en verkregen regt, te gelijk verbetert en behoudt. — Zij verlangen, krachtens het regt der Gezindheid en den aard van elke Kerkvereeniging, als grondslag en levensbeginsel ook eener Kerkelijke Organisatie, eerbiediging van de leer der Kerk, uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend.

Bij de toezending dezer Verklaring aan de Synode, in een Adres mede hierbij gevoegd, hebben zij tevens de openlijke behandeling gevraagd eener aangelegenheid waarbij de geheele Gemeente het grootste belang heeft. — De Gemeente zal toch wel, op Kerkelijk gebied, evenzeer als op politiek terrein de Natie, regt hebben in zoodanige beraadslaging eenigzins te worden gekend: en, om bij die gelijkenis te blijven, ook Uwe Majesteit zal voorzeker van oordeel zijn dat de plotselinge afkondiging eener gewijzigde Grondwet, vrucht van geheim overleg, noch met de lessen der voorzigtigheid, noch met de voorschriften van een welbegrepen Staatsregt overeenkomen zou.

De Ondergeteekenden, ofschoon zij van de Synode eene zoo verregaande aanmatiging niet willen te gemoet zien, mogen evenwel, gedachtig aan het menigvuldig onregt dat de Kerk ondergaan heeft, niet nalaten voor de onverhoopte mogelijkheid ook hiervan, Uwe Majesteit eerbiedig te verzoeken haar bekrachtiging niet te verleenen aan een, door overleg van het Kerkbestuur, zonder voorafgaande en behoorlijke kennisneming der Gemeente, tot stand gekomen Algemeen Reglement.»

Na eenige woordenwisseling wordt in het slot «door geheim overleg van het Kerkbestuur» veranderd in «enkel door overleg van het Kerkbestuur»

Mr. van der Kemp (ondersteund door Ds. James) acht het wenschelijk dat in den laatsten regel, om alle misverstand voor te komen gesteld worde «*der gemeenten.*» En wordt dienovereenkomstig besloten.

Mr. Gefken wil de twee voorname punten van bezwaar tegen het wereldlijk bestuur, namelijk de invoering van de organisatie van 1816 en de velerlei ingrijping van de wereldlijke magt op kerkelijk gebied, hebben uitgedrukt, ten einde voor te komen, dat de Koning niet worde overgehaald, om de aanstaande reorganisatie wederom zelf in te voeren.

De Voorzitter zou tegen deze wijziging, waarvan hij het gewigt erkent, eenig bezwaar hebben, omdat in eene talrijke Vergadering de juistheid der redactie zoo ligt gevaar loopt. Ook wordt de Verklaring waarin die punten van beklag zijn opgenomen, bij het Adres overgelegd.

De Heer Gregory Pierson maakt bedenking tegen het geheele voorstel om zich in dezen tot den Koning te wenden, daar de Vergadering de onbevoegdheid van de wereldlijke magt om aan de Kerk iets voor te schrijven, uitgesproken heeft.

De Voorzitter, ter wegneming dezer bedenking, ontleend aan de Autonomie der Kerk, beroept zich op een gedeelte van het Concept-Adres, hetwelk, om in geene omslagtigheid te vallen, weggelaten is. — Het luidde als volgt:

«De Ondergeteekenden, Sire! gronden hun verzoek op het regt van elke Kerk of Corporatie om in haar eigenaardigheid te worden beschermd, en op de verpligting van het Gouvernement om bij te dragen tot wegneming van het onregt waartoe het de behulpzame en sterke hand geleend heeft.

Zij beweeren, op het zuiver Constitutioneel standpunt van den huidigen dag, dat het wereldlijk gezag gehouden is, waar tusschentreden te pas komt, bijstand te verleenen in de Roomsche Kerk, tegen de Protestanten; in de Synagoge, tegen Christelijken invloed; in de Hervormde Kerk tegen de bestrijding der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan te niet gaat.

Niemand is meer dan zij overtuigd dat de onafhankelijkheid der Kerk in geloofszaken op den voorgrond behoort te staan, en dat het wereldlijk gezag, door de uitoefening van een *jus in sacra*, den kring zijner bevoegdheid overschrijdt. Doch het gaat niet aan, wanneer men iemands zaken bedorven of hem in boeijen geklonken en

aan zijne tegenpartij overgeleverd heeft, daarna, onder den schijn eener naauwgezette eerbiediging zijner onafhankelijkheid, te beweeren dat men geen deel mag nemen aan het vergoeden eener schade die men zelf berokkend, aan het verbreken van een band dien men zelf gelegd heeft. De Regering heeft, door het onwettig opdringen eener Organisatie in 1816, de Kerk geleverd aan eene partij, welke zich, onder haar voortdurende bescherming, van bijkans alle Kerkelijke Collegiën, met ter zijdestelling der Gemeente en met vertreding van de regten der Kerk, meester gemaakt heeft. De onvoorwaardelijke vrijlating aan dit opgeworpen Kerkelijk beheer om over de onvermijdelijk geworden wijziging der Reglementen naar goedvinden te beslissen, zou uitloopen op de bevestiging ook thans door het Gouvernement van het onregt, met medewerking en ondersteuning van het Gouvernement, jaren achtereen gepleegd.»

Mr. Elout meent dat alle bezwaar tegen het indienen van dit Adres aan den Koning, als hoofd der wereldlijke magt, wegvalt, indien men, in plaats van de woorden «Haar bekrachtiging niet te verleenen» stelt «niet als wettig te erkennen.» — Deze wijziging wordt aangenomen.

Mr. Gefken komt terug op zijn voorstel, en draagt twee wijzigingen voor: de eene in den aanvang van het 4e Alinéa:

«Bij de toezending aan de Synode (in een Adres mede hierbij gevoegd) dezer Verklaring, waarin de Adressanten hebben gemeend de onafhankelijkheid en vrijheid der Kerk tegen over het wereldlijk Bestuur bescheidenlijk te moeten handhaven.»

De andere, om aan het slot van het Adres te voegen de volgende zinsnede:

«Veelmin op het voetspoor van hetgeen vroeger heeft plaats gehad, zelf eene Organisatie aan de Hervormde Kerk te geven, of zoodanige Organisatie te erkennen, waarin op nieuw aan het wereldlijk Bestuur regten over de Kerk zouden worden toegekend met haar vrijheid en onafhankelijkheid onbestaanbaar.»

Beide wijzigingen worden aangenomen.[1]

De Voorzitter berigt, dat er, terstond na het sluiten dezer bijeenkomst, gelegenheid zal zijn tot het onderteekenen van de beide Adressen.[2]

[1] Zie het Adres in Bijlage III.

[2] Uit hoofde van omstandigheden, onvermijdelijk in zoodanige talrijke bijeenkomst, en geheel onafhankelijk van den wil dergenen die tegenwoordig

Hij stelt, aan hen die zich niet verpligt zien reeds nu de stad te verlaten, eene avond-bijeenkomst voor, in hetzelfde lokaal, ter bespreking van sommige belangrijke aangelegenheden, als daar zijn:

1°. De pligtmatige houding van getrouwe lidmaten der Gemeenten waar de Kerkeraad zich ontrouw en vijandig aan de kerkleer betoont; vooral wanneer dien ten gevolge, alle gelegenheid om, in de Kerkgebouwen, het waarachtig Evangelie te hooren ontbreekt.

2°. De mogelijkheid om in eene *Academische opleiding* der Leeraars, overeenkomstig en niet tegen het geloof der Kerk, aan de verschillende Hooge Scholen te voorzien.

3°. De wenschelijkheid van, in afwachting eener Wet op het *Lager Onderwijs* die (ook wanneer meerdere vrijheid toegekend wordt) twee jaren kan achterblijven, het ergerlijke misbruik te doen ophouden dat, om de oprigting van Christelijke Scholen te beletten, van Z. M. Besluit van 2 Januarij 1842, door vele plaatselijke autoriteiten gemaakt wordt.

4°. De aard onzer betrekking op de *Afgescheidenen* van het Hervormd Kerkgenootschap met wie wij ons verbonden gevoelen, als leden der Nederlandsche Hervormde Kerk.[1]

Ds. D. Molenaar vraagt nog het woord, en zegt, dat hij, zich allezins vereenigende met de voorgedragen en alsnu vastgestelde Verklaring en Adressen, verwacht had dat door de Commissie mede zou zijn voorgesteld een Adres *aan de Gemeente*, om deze volledig bekend te maken met hetgeen hier verhandeld was, en haar aldus in de gelegenheid te stellen, om te doen blijken van haar overeenstemming met de beginselen, welke in de stukken uitgedrukt zijn.

De Voorzitter antwoordt dat dit denkbeeld bij de Commissie was opgekomen, doch dat zij gemeend had aan dien wensch welligt genoegzaam te voldoen, door hetgeen zij had aanbevolen nopens de uitbreiding van de hier aangevangen werkzaamheid in de afzonderlijke Gemeenten: ook door adhæsie aan hetgeen hier voorgedragen werd, op de wijze en

waren, zijn eenigen niet in de gelegenheid geweest om de Verklaring van beginselen en de beide Adressen te onderteekenen, en heeft er ook vooral ten opzigte der Adressen een misverstand plaats gehad, waardoor enkelen op het ééne tweemaal, op het andere in 't geheel niet hebben geteekend.

[1] Uit den aard dezer broederlijke zamenkomst volgt dat omtrent het aldaar besprokene, evenmin geheimhouding gevergd als openbare mededeeling vereischt wordt.

langs den weg, welke men in elke Gemeente het meest geschikt bevonden zou hebben. Hij verklaart echter dat het denkbeeld eener meer regtstreeksche mededeeling door de Commissie, vooral op aandrang dezer Vergadering zelve, hem allezins aannemelijk voorkomt.

De Commissie wordt tot het handelen hierin, naar bevind van zaken, gemagtigd.

Ds. JAMES geeft in bedenking, of het raadzaam is zoodanige regtstreeksche oproeping te doen, omdat hij allen schijn vermeden wil hebben, alsof wij het heil in een grooten aanhang zochten.

Ds. D. MOLENAAR zegt dat zijne bedoeling niet wel verstaan is. Hij is het met den spreker geheel eens dat, niet door kracht noch door geweld, maar door des Heeren Geest, het goede zal worden tot stand gebragt: maar hij acht het voorregt der hier aanwezigen te groot, dan dat hij niet hartelijk zoude wenschen dat zoovelen, die hier niet tegenwoordig konden zijn, zich bij hetgeen hier besloten is, mogten kunnen voegen.

De Voorzitter vereenigt zich hiermede ten volle en meent dat de Commissie tot het geven van een volledig verslag aan de Gemeente eenigermate verpligt is.

Mr. DA COSTA bedankt den Voorzitter voor de leiding der vergadering. Hij uit zijne dankbaarheid jegens den Heer, daar hij gevoelt, en zeker met hem de gansche Vergadering, dat zij tot eene belangrijke uitkomst kwam, onder kennelijke verhooring des gebeds.

Ds. D. MOLENAAR zegt, uit naam der Vergadering, aan de Commissie dank voor den aanleg, de voorbereiding, en het bestuur der bijeenkomst.

Ds. HASEBROEK doet het nagebed.

[1] In het Verslag is, uit den aard der zaak, alleen hoofdzakelijk opgenomen datgene wat tot de gedane voorstellen in regtstreeksche betrekking was. Hetgeen geheel daar buiten lag, of, na den afloop der Vergadering, ten eenemale zonder belang was, wordt niet vermeld.

AANTEEKENINGEN.

A. (bl. 11.)

Op de presentielijst worden de volgende namen gevonden:

De Predikanten:

BARGER.[1]
BLANKHART.
BROEDELET.
BROUWER.
CALLENBACH.
CLOUX. (DU)
DIJKHUIZEN. (VAN)
EYKMANS.
FELIX.
GILDEMEESTER.
GOBIUS DU SART.
HASEBROEK.
HANEWINCKEL.
HELDRING.
HERWAARDEN. (VAN)
JAMES.
KRAYENBELT.
MOLENAAR. (D.)
MOLENAAR. (A. J.)
MOLEMANS.
OSTI.
SANDERS.
SECRETAN.
SEEMERINK.
SYPKENS.
TOORENENBERGEN. (J. J. VAN)
TOORENENBERGEN. (P. A. VAN)
TRAUTMAN.
VELSEN. (VAN)
VENEMA.
VIJVER. (DE)
WITTEVEEN.
WIJNGAARDEN. (VAN)[1]

En de Leden:

ALPHEN. (J. VAN)
AMSE. (W. F.)
ANTINK. (H. G. H.)
ARNTZENIUS. (D^r. D. J.)
BAGGELAAR. (H.)
BAGGELAAR. (J. C.)
BARGER. (L.)
BECHTHOLD.
BECHTOLD. (J.)
BECHTOLD. (A. H.)
BEECK CALKOEN. (E. VAN)
BEEK. (L. VAN)
BEKKER. (J. F.)
BERGER. (J. VAN DEN)
BERTHOLD.
BERGMAN. (F. C.)
BERTRAM. (G. L.)
BERG. (J. J. VAN DEN)
BERNHARDI. (J. L.)
BEYNEN. (D^r.)
BEUKERS. (K.)
BEVERSLUIS. (D.)
BIERT. (J.)
BIEST. (S.)
BIEZEVELD. (C.)
BLOEMSMA. (M. B.)

[1] De Predikant BRUINIER heeft mede de Verklaring onderteekend.

Bloemer. (D.)
Bloksma. (D.)
Blom. (H. J.)
Blom.
Blomkamp. (B. B.)
Bode. (U. J.)
Boef. (C. A. de)
Boekhorst. (J. ten)
Bonger. (H.)
Bom. (L. van der)
Bons. (A.)
Boom. (W. ten)
Boom. (J. H.)
Bos. (B.)
Bosch. (H. van den)
Bosch. (W. van den)
Boschman. (M.)
Boterzeelt.
Brat. (D.)
Brat. (P. J.)
Bredie. (G.)
Brink. (H.)
Broek. (van den)
Bruijn, Jr. (W.)
Buddingh. (C.)
Buitendijk. (H. S.)
Buren. (H. van)
Burggraaf.
Buttenaar. (P.)
Buuren. (A. van)
Buijs. (W.)
Buijs. (J. G.)
Bylandt. (E. van)
Capadose. (A.)
Claus. (H.)
Colard. (J.)
Colin. (J. J.)
Costa. (Is. da)
Costa. (W. D. da)
Dahleman. (D. H.)
Dekker. (W. P.)
Dielen. (W. M. J. van)
Dinger. (J.)
Dippel. (J.)
Disselkoen. (S.)
Dolman. (J.)
Driel. (A. F. van)
Drost. (J.)
Ellerkamp. (J. H.)
Elout. (P. J.)
Emken.
Emous. (K.)
Eringa. (J. P.)
Es. (C. van)
Eijk Roos. (S. A. van)
Feddema. (M.)
Fermer.
Filippo, Jz. (J. W.)
Fillippo. (W.)
Geel. (G.)
Gefken. (J. W.)
Geitenbeek. (J. van)
Gerholt. (W.)
Gerritson. (B. J.)
Gerlach. (G.)
Gevaerts. (L. R.)
Gevers van Kethel en Spaland.
Gildemeester. (H. D.)
Graaf. (N. H. de)
Graaff. (L. de)
Graaff, (N. H. de)
Greurs. (J.)
Groen van Prinsterer. (G.)
Grom. (J. W. le)
Groot. (L. de)
Haan. (E. de)
Hafner. (C. M.)
Hanneman.
Halm. (S. van)
Hamer. (D.)
Hart. (D. van der)
Harveld. (J. van)
Hazeveld.
Hazevoet. (A.)
Heeteren. (G. van)
Heinzler. (J. J.)
Herwerden.
Heuring. (G. H.)
Heuvel. (F. C. van den)
Heydanus. (J.)
Heydanus. (J. W.)
Hoedemaker. (J.)
Holleman. (K.)
Hombroek. (H.)

Hooft. (J.)
Hoogenbrugge. (M. A.)
Hoogeveen. (B.)
Huisterman. (A. A.)
Hulsebos. (J.)
Japikse. (N.)
Jellema Gordijk. (P. R.)
Jong. (C. de)
Kaapstra. (D. Y.)
Kalis. (J.)
Kelderman. (J. P.)
Kemp. (C. M. van der)
Kersbergen. (G.)
Kersbergen. (J.)
Klaveren. (J. van)
Koenen. (H. J.)
Koomans. (M. G.)
Korteweg. (S.)
Kost. (J.)
Krabbendam. (C.)
Kracht. (R.)
Kracht. (A.)
Kramer. (F.)
Krantz. (F. J.)
Kroes. (J.)
Kropholler. (J. J.)
Krot. (J. H.)
Kuipers. (G. J.)
Kuipers. (J. S.)
Leeuw. (M. de)
Lente. (D. J. van)
Leur. (M. de)
Linden. (H. C. van der)
Looman. (T. M.)
Looper. (H. de)
Loup. (J. B. le)
Lugt. (G. van der)
Maaden. (van der)
Maatjes. (J. H.)
Made. (A. van der)
Martels. (W.)
Martels. Jr. (W.)
Meeth. (van)
Merkelbach. Jr. (J. W.)
Mets. (A.)
Meurs. (R. van)
Molenaar.
Montagne. (A.)
Munnen. (J. A. van)
Muunen. (J. A. van)
Muntingh. (D. H.)
Nieuwenhuijzen. (B. J.)
Oosten. (W.)
Oostendorp. (H.)
Olievier. (A. C.)
Olst. (D. van)
Olst. Jr. (J. O. van)
Olstrop. (H. van)
Oosterhaven. (P. P.)
Oostwaard. (B.)
Oostwaard. (J.)
Ottes. (H.)
Oudshoorn. (G.)
Paans. (J. W.)
Peele. (F.)
Peining. (J. P.)
Pierson. (J. L. Gregory.)
Pleune.
Putkamer. (P.)
Raman. (P.)
Reede van Oudtshoorn. (J. F. van)
Reede van Oudtshoorn. (W. van)
Reenen. (H. van)
Reissen. (van)
Rekke. (M. A.)
Renou. (G. F.)
Roebij. (P. J.)
Roelen. (P. J.)
Rooseboom. (J.)
Roosenkrans. (A.)
Ros. (J.)
Ros. (P. D.)
Russen. (G. van)
Rust.
Ruijs, Thz. (W.)
Ruijs. (J. A.)
Ruijs. (Th.)
Rijn. (J. G. van)
Rijfkogel.
Sandbrink. (H. van)
Sart. (J. F. de)
Scheepmaker, Wz. (G.)
Scheepmaker. (E.)
Scheltus. (C.)

Schierholtz. (J. W.)
Scholten. (C. W. R.)
Scholten. (P. W.)
Scholtens. (M.)
Scholtz. (H. A.)
Schrieke. (J.)
Schrieke. (H. J. S.)
Schiethart. (J. L.)
Schiethart. (A. L.)
Sigmond. (C. D.)
Sikkema. (H. P.)
Singendonck. (J. A.)
Slicher. (W.)
Slingerland. (J.)
Sluis. (A. van der)
Smit. (W. F.)
Smits. (J.)
Snijder. (J. E.)
Soetens.
Soetens. (C.)
Stam. (J.)
Stammen. (Th.)
Steginga. (B. G.)
Steijling. (G.)
Steucker.
Stoutenbeek.
Stroeve, Bz. (J.)
Talma. (E. A.)
Teding van Berkhout. (J. J.)
Teding van Berkhout. (P. J.)
Tiggeman. (P. H.)
Tilstra. (M.)
Timmerman. (H. A.)
Tinholt. (H.)
Tinholt. (L.)
Tjakkes. (J.)
Toepoel. (A. M.)
Tromp. (S.)
Tydeman. (H. W.)
Vader. (J. W.)
Velden. (D. van)
Vellinga. (S. P.)
Vente. (J. de)
Verwijk.
Vethake. (H. W.)
Vodegel
Viersen. (J. H.)
Vlierzen.
Vliet. (J. van)
Voogt. (J. de)
Voorst. (J. R. P. van)
Voorhoeven. (J.)
Vos.
Vree. (J.)
Vries. (J. de)
Vrolijk. (W. A.)
Vrijtag. (J. H.)
Wakker. (P.)
Wakker. (W. W.)
Waller. (J. D.)
Wees. (W. van)
Wedemeijer. (N.)
Weerst. (W.)
Westeringh. (H. van de)
Westrik. (J.)
Wienezen.
Witte. (S. B. de)
Willis. (A. van)
Wolbers. (H. J.)
Wijk. (J. van)
Wijk. (W. F. van)
Ymke. (W.)
Zwaan, Z. Z. (J. W. Z. de)
Zwaan. (C. de)

B. (Bl. 11.)

Onder de adhesiën (ten aanzien van welke de Commissie niet instaan kan dat alle hier opgenoemd worden) komen voor:

1°. die van Kerkeraden met hunne Praesides:
te *Bierum*, *Elburg*, *den Helder*, *Oldebroek*, *Oosterwolde*, *Oude-Tonge*, *Rinsumageest*, *Sijbrandahuis* en *Vreeland*.

en zonder den Praeses:
te *Texel*.

2°. die van Predikanten met Kerkeraads- of Gemeenteleden: te *Ee* bij *Dockum*, *Hellevoetsluis*, *Longerhouw*, *Oostburg*, *Welsrijp*, *Wons.*

3°. die van Kerkeraads of Gemeenteleden te *Akkerwoude*, *Anna Paulowna Polder*, *Amsterdam*, *Arnhem*, *Beesterzwaag*, *Dragten*, *Garijk*, *Haarlem*, *Hedel*, *Hoogeveen*, *Hoorn* (met eene gift van *f* 35,00. tot bestrijding der kosten), *Klundert*, *Leijden*, *Nieuw-Beijerland*, *Ooltgensplaat*, *Oostburg*, *Polsbroek*, *Prins Willems Polder*, *Rotterdam*, *Sluis*, *Schoonhoven*, *Suawoude*, *Vlissingen*, *Vollenhoven*, *Weesp* en *Weespercarspel*, *Zuidland* en *Zuidzande.*

4°. die van enkele Gemeenteleden, welke tevens door hartelijke en opwekkende brieven van hunne overeenstemming blijken gaven, als: te *Amsterdam*, *Delfshaven*, *Echten*, *'s Greveldium Capelle*, *Krabbendam*, *Hasselt*, *Harlingen*, *Hellevoetsluis*, *Herkingen*, *Leijden*, *Lent*, *Odijk*, *Oostburg*, *Oosterland*, *Overschie*, *Rotterdam*, *Schoonhoven*, *Vlaardingen*, *Wons*, *Zwartsluis*, *Zwolle.*

Van deze onderscheidene stukken is inzonderheid hoogst belangrijk een uitvoerig schrijven van de gezamenlijke Leden van den Kerkeraad der Hervormde Gemeente van *Oude-Tonge*, de d°. 9 Augustus, met een geleidenden brief van den waardigen Predikant Le Roy van dezelfde dagteekening, waarin gewigtige beschouwingen en raadgevingen vervat zijn, die de Commissie gaarne aan de Vergadering zou hebben medegedeeld, indien de ter beraadslaging vereischte tijd zulks vergund had.

Gaarne voegen wij hier nog, als eene proeve van den geest welke vele dezer adhesiën bezielt, den hoofdinhoud van eenige gelijkluidende stukken uit *Leijden* ontvangen bij:

«Ten aanzien van den vorm, vereenigen zij zich gaarne met iedere poging, welke dienen moet om aan de Hervormde Kerk eene meer Bijbelsche gedaante te geven, zulk eene waarbij de betrekking der gemeente op Leeraars, Opzieners, Kerkbesturen, Kerkvergaderingen enz. meer en beter uitkome, en derzelver invloed op benoemingen en verkiezingen zich meer en beter late gevoelen; waarbij alle heerschappijvoeren zooveel mogelijk is geweerd, en alle benoemingen en verkiezingen door enkele personen ophoude, in een woord, waarbij alles op eene gemeentelijke wijze, hoewel met orde, behandeld worde. Zij wenschen dat de Kerk geheellijk van den Staat gescheiden worde, ten einde zij zich vrij en zelfstandig ontwikkele, en iedere rigting die zij aanneemt blijkbaar ontleene van haren eenigen Heer en Meester; zij hopen dat daarbij het dusgenaamd collatieregt, zoo onnatuurlijk in de

Gemeente des Heeren, t' eenemale zal welgevallen; dat de Predikanten niet långer als landsambtenaren regtstreeks van wege den Staat, maar door tusschenkomst van de Gemeente, hunne bezoldiging ontvangen. Zij hopen dat ook de opleiding tot den heiligen dienst van de Jongelingschap mede aan den invloed van den Staat zal onttrokken, en geheel onder dien der Kerk of Gemeente zal teruggebragt worden, eenen invloed die zich evenzeer tot den wandel als tot het onderwijs uitstrekt. Zij wenschen dat de werkkring der Diakonie mede eene vrije zij, onttrokken aan den Staat of de plaatselijke regering of welken vreemden invloed ook.»

«Ten aanzien der leer, vereenigen zij zich gaarne met iedere poging, welke dienen moet ter handhaving van de ware leer der Gereformeerde Kerk, in hare Belijdenisschriften vervat, waarbij eene eenheid beoogd wordt, welke in een levend Christendom haren grondslag vindt, en nogtans eene evangelische vrijheid overlaat, welke aan de eene zijde de kwaden niet kan verdragen, en aan de andere zijde ook de zwakken aanneemt.»

C. (Bl. 16.)

Om het hoog gewigt der zaak verlangt de Commissie alle aanleiding tot misverstand en ergernis te ontnemen ten aanzien der gronden waarop zij, met de leiding der beraadslagingen belast, de behandeling der *Formulier-quaestie*, ten aanzien van het verbindend gezag en den al dan niet verbeterbaren inhoud der Symbolische Boeken, noch gewild, noch vergund heeft. Deze vraag zal voorzeker behartigenswaard zijn, zal op den voorgrond moeten worden gebragt, bij eventuële herziening der Formulieren, in verband met het verkregen regt der Gemeente op de hoofdtrekken van haar Kerkelijk bestaan. Dan zal men in het oog behooren te houden dat er geen reden is tot Kerkelijke verloochening ééner enkele waarheid die de Kerk, na onderzoek en strijd, te regt in haar Belijdenis opgenomen heeft. Maar hetgeen ons te doen staat, is geen Synodaal bevestigen of omverhalen van het bolwerk dat, met theologische wetenschappelijkheid en naauwgezetheid, tegen de spitsvindigheden van het ongeloof uit vroeger dagen opgerigt werd; hetgeen van ons (gelijk men het eigenaardig uitgedrukt heeft), *Kerkelijk* op *Godsdienstigen bodem* zaamgekomen, verlangd wordt, is een gemeenschappelijk uitkomen, naar de behoefte van dezen tijd, voor de heilige en dierbare waarheden waaromtrent, tegenover het veelsoortig ongeloof van den huidigen dag tusschen de Christenen geen verschil is. Uit deze eenvoudige opgave

van een niet eigendunkelijk gekozen, maar door de omstandigheden aangewezen standpunt, volgt de aard van ons tegenwoordig verwijzen naar de Symbolische Schrift. Verwijzing naar de Formulieren, in verband tot de geschiedenis der Kerk, is onmisbaar om het geloof en het regt der Gezindheid, ten aanzien van hetgeen de Christenen ook thans vereenigt, voor iedereen die ter goeder trouw is, in een helder licht te kunnen stellen; maar, op grond van het Kerkelijk gezag der Formulieren, volledige overeenstemming te willen vergen, zou geen toenadering en gemeen overleg, maar scheiding dergenen die even dierbaar geloof ontvingen, moeten bewerken. Diegenen onder ons welke zich vroeger, om tegen de Kerkverwarring te getuigen, aan de Synode en aan de Hervormde Gemeente hebben gewend, ofschoon hartelijk vereenigd en hoogelijk ingenomen met de Symbolische Schriften onzer Kerk, hebben ook toen herinnerd dat «onwrikbare vasthouding aan het regt der Kerk met Christelijke wijsheid en met Christelijke liefde moet worden gepaard,» en dat het verkeerd is «naauwelijks Kerkgemeenschap te willen houden dan met hen, die elke beslissing der geloovige Theologie, in de Symbolische Boeken vervat, zonder de minste aarzeling of tegenspraak onderschrijven.» (*Aan de Hervormde Gemeente*, bl. 90.) Evenzoo, is men in de Verklaring uitgegaan van de gedachte dat het niet opdringen eener stelselmatige regtzinnigheid de weg is om eenmaal in alles de zamenstemming herboren te zien die de Kerk, toen er meer geloof en meer kennis was, aan den dag gelegd heeft, en dat het, in elk geval, onverantwoordelijk ware de zamenwerking, waar zooveel eensgezindheid bestaat, van een volkomen eensgezindheid, die welligt nooit en ten minste voor als nog niet verkrijgbaar is, afhankelijk te stellen. Ook de Vergadering te *Amsterdam* was van oordeel dat, waar nu geloofsleven en geloofsijver gezien wordt, men zich, met dankbaarheid aan den Leidsman en Voleinder van het geloof, behoort te ontmoeten op het terrein der waarheden die de Belijdenis uitmaken der Algemeene Christelijke Kerk; waaromtrent zij, door tegenspraak en worsteling, tot zelfbewustheid geraakt is; die telkens, als grondslagen van verderen opbouw, zijn erkend en bevestigd; de waarheden die zich vereenigen in het getuigenis aangaande Jezus Christus en Dien gekruist, en wier ontwikkeling of zakelijken inhoud men in de Symbolische boeken en in de schriften der Godgeleerdheid niet alleen, maar in de eenvoudige taal van den geloovigen Christen en op de lippen der martelaren vindt.

BIJLAGEN.

I.

VERKLARING.

Dat het punt der Kerkelijke Organisatie, in de tegenwoordige omstandigheden, bij voorkeur moet worden behartigd, niet slechts omdat het tot alle aangelegenheden van de Kerk betrekking heeft, maar ook omdat de herziening der Kerkelijke Reglementen thans algemeen wordt begeerd en overwogen, en het daarom dengenen die aan de Kerkleer gehecht zijn betaamt, in woord en daad, te doen blijken dat er, bij gelijksoortigheid van aanvraag, geen gemeenschap is van bedoeling of van beginsel; dat men hunnerzijds geen radicale omverwerping, maar Evangelisch herstel en Christelijken opbouw verlangt.

Dat volledige en onvoorwaardelijke onderwerping aan het Hoofd der Gemeente, die haar door Zijn Woord en Geest in stand houdt en regeert, de grond is van al hetgeen, ten aanzien van *Geloofsleer*, *Eigen Wetgeving der Kerk*, en *Vrijheid der Gemeente*, in eene Kerkelijke Organisatie door hen als onmisbaar beschouwd wordt.

Dat wat de Leer aangaat, Gods Woord een onveranderlijk fundament doet kennen: leerstellingen oud en nieuw, omdat het eeuwige waarheden zijn, een geloof dat den heiligen eenmaal overgeleverd werd, en dat daarom, wel voor steeds nieuwe ontwikkeling uit zich zelve, maar nimmer voor veroudering of verandering vatbaar is. Dat eene Kerkelijke Organisatie onaannemelijk is, wanneer zij deze geloofseenheid der Christelijke Gemeente niet erkent; wanneer zij niet de

voortduring beoogt der historische Kerk, bij vernieuwing en vooruitgang: vernieuwing met behoud van hetgeen ten onveranderlijken grondslage van de Kerk gelegd is; vooruitgang in de rigting welke door het eenmaal gekozen punt van uitgang en den reeds afgelegden weg aangewezen en bepaald is.

Dat vrije verkondiging van elke leer in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de slooping dezer Kerk gelijk staat. Dat haar bestaan onafscheidelijk is van de handhaving der waarheden waarop de Christelijke Kerk ten allen tijde gerust heeft, en dat deze eigenaardige ondergeschiktheid de voorwaarde van Christelijke vrijheid en van Christelijke wetenschap is.

Dat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend is, en dat haar leden, op dien grond, regt hebben de erkentenis en handhaving te vragen der kenmerkende waarheden, door wier verloochening de eigenaardigheid van haar bestaan, als Hervormde, Protestantsche, Christelijke Kerk, te niet gaat.

Dat de handhaving van deze niet twijfelachtige Kerkleer in de Kerkelijke Organisatie op den voorgrond behoort te staan, en dat haar belijders daarom bij voorraad moeten protesteren tegen eene weglating van hetgeen den inhoud uitmaakt van Art. 9 van het Algemeen Reglement, eene weglating waardoor de losbandigheid welke nu feitelijk bestaat, in haar ganschen omvang als legaal zou worden erkend.

Dat, wat de eigen Wetgeving (*Autonomie*) der Kerk betreft, het Woord Gods over de Kerk in haar eigenaardigen werkkring, geenerlei gezag van wereldlijke Overheden erkent; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk uit dien hoofde, om niet onder wereldlijken invloed te staan, eene geheele verandering behoeven der Kerkelijke Organisatie van 1816, waarbij dit beginsel ten eenemale voorbijgezien en aan het Gouvernement, in menig opzigt, een daarmede onvereenigbaar regt van tusschenkomst en beschikking toegekend is. Dat, onder elken regeringsvorm, eene Kerk vrij behoort te zijn in haar geloof, bepaaldelijk in de vorming en keus der leeraars en in de inrigting van opvoeding en onderwijs; maar dat, waar de Staat geen belijdenis heeft, de betrekking tot de Gezindhe-

den onder het gebied der algemeene regels van de gewone wetgeving valt. Zoodat, dienovereenkomstig, de Nederlandsche Hervormde Kerk vorderen mag en moet de onafhankelijkheid waarop door de Kerkelijke Organisatie van 1816, en door de verordeningen op het Hooger en Lager onderwijs zoo velerlei inbreuk gemaakt is; en in 't algemeen de bescherming, overeenkomstig haar oorspronkelijk en eigenaardig beginsel, waarop elke Corporatie, dus ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, een onloochenbaar maatschappelijk regt heeft.

Dat, ten aanzien van de Vrijheid der Gemeente, het Woord Gods, terwijl het de aanstelling van Opzieners en Diakenen voorschrijft, van het goeddunken ook der geheele Gemeente gewag maakt[1] en het heerschappij voeren over het erfdeel des Heeren verbiedt[2]; en dat de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk daarom de verwerping moeten vragen van den tegenwoordigen Aristocratischen of Oligarchischen Kerkvorm, opgedrongen door de wereldlijke magt, strijdig evenzeer met de voorschriften van den Bijbel als met de Presbyteriaansche herinneringen der Kerk, en waardoor men, onder een schijn van Vertegenwoordiging, een revolutionair alvermogen, ter verdooving van alle levenskracht, ter begunstiging van dwaalbegrippen, ter verdrukking van de kern der Gemeente, in naam en onder het schild der Regering, aan eenige zeer weinigen in handen gegeven heeft. Dat, bij het ontwerpen van eene nieuwe Kerkelijke Organisatie, de gelijkheid der geloovigen, onder den eenigen Koning der Kerk, en het regt der Gemeenten om deel te nemen aan de verkiezing van Leeraars en Opzieners niet mag worden miskend.

Dat gemeen overleg op Kerkelijk gebied, omtrent al hetgeen, in een regelmatigen toestand der Gemeente, tot haar werkzaamheid behoort (Hooger en Lager Onderwijs, Armwezen, Bijbelverspreiding, Zendelingzaak, en wat dies meer zij) een pligt is, dáár sedert veel te lang, tot groot nadeel der Gemeente verzuimd, en waarvan het hoog belang, in deze zorgvolle dagen, met een dubbel gevoel van verantwoordelijkheid, ingezien wordt.

[1] Hand. VI. 2, 5. XV. 22. [2] 1 Petr. V. 3.

II.

ADRES AAN DE SYNODE.

HOOG EERWAARDE HEEREN!

De Ondergeteekenden, leeraars en leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk en tevens van het Kerkgenootschap, gelijk dit in 1816 opgerigt is, achten zich verpligt aan Uwe Vergadering, in welke zij, om de wenschelijkheid van uitwendige eenheid en orde, een administratief ligchaam erkennen, de nevensgaande Verklaring te doen geworden, waarin hunne zienswijze omtrent den toestand en de eischen der Kerk, in verband met de aanstaande Kerkelijke Organisatie, uitgedrukt is.

Uwe Vergadering zal daaruit kunnen ontwaren dat geene ontbinding van het Nederlandsche Hervormde Kerkgenootschap, maar (in overeenstemming met het regt der Hervormde Gezindheid op de handhaving van haar leer, uit de Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften van de Nederlandsche Hervormde Kerk overbekend) hervorming en bevestiging, op den onveranderlijken en alleen regtmatigen grondslag, verlangd en bedoeld wordt.

Zij mogen naauwelijks onderstellen dat Uwe Hooge Vergadering de herziening der Kerkelijke Reglementen door een geheim overleg, zonder voorafgaande en behoorlijke kennisneming der Gemeenten, zou meenen tot stand te kunnen brengen; doch, zoo inderdaad bij sommigen Uwer zoodanig voornemen kon bestaan, verzoeken zij Uwe Vergadering, met den meesten nadruk en ernst, geen gehoor te verleenen aan een wensch die niet slechts in 't algemeen met de overtuiging omtrent het nut der openbaarheid in strijd wezen zou, maar die bovendien de strekking heeft om de Gemeente in een onwaardigen toestand van onderworpenheid te houden, en die vooral niet gerekend kan worden aan een Ligchaam te betamen, ten

aanzien waarvan, bij de meeste verscheidenheid van inzigten, bijkans iedereen erkent dat het, welligt feitelijk en fictief, maar voorzeker in geenen deele regtens, een vertegenwoordigend karakter bezit.

III.

ADRES AAN DEN KONING.

Sire!

Het is aan Uwe Majesteit bekend dat er bij de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk wordt gearbeid aan eene herziening der Kerkelijke Reglementen.

In verband met dit gewigtige werk en met de verwarring en losbandigheid welke, van wege de Kerkbesturen, zoo niet voorgestaan, ten minste geduld wordt, hebben de Onderge-teekenden, leeraars en leden van de Nederlandsche Hervormde Kerk en van het Hervormd Kerkgenootschap, zich verpligt gerekend hun eensgezindheid, in de waardering en handhaving van de hoofdzaak en het wezen der Schriftuurlijke Kerkleer en Kerkvorm, te openbaren in de Verklaring, welke hiernevens aan Uwe Majesteit aangeboden wordt.

Uwe Majesteit zal zich kunnen overtuigen dat de Onderge-teekenden geen omverwerping begeeren, maar veeleer eene hervorming die, met in achtneming van erkende waarheid en verkregen regt, te gelijk verbetert en behoudt. — Zij verlangen, krachtens het regt der Gezindheid en den aard van elke Kerkvereeniging, als grondslag en levensbeginsel ook eener Kerkelijke Organisatie, eerbiediging van de leer der Kerk, uit haar Levensgeschiedenis en Belijdenisschriften overbekend.

Bij de toezending aan de Synode (in een Adres mede hierbij gevoegd) dezer Verklaring, waarin de Adressanten heb-

ben gemeend de onafhankelijkheid en vrijheid der Kerk tegen over het wereldlijk Bestuur bescheidenlijk te moeten handhaven, hebben zij tevens de openlijke behandeling gevraagd eener aangelegenheid waarbij de geheele Gemeente het grootste belang heeft. — De Gemeente zal toch wel, op Kerkelijk gebied, evenzeer als op politiek terrein de Natie, regt hebben in zoodanige beraadslaging eenigzins te worden gekend; en, om bij die gelijkenis te blijven, ook Uwe Majesteit zal voorzeker van oordeel zijn dat de plotselinge afkondiging eener gewijzigde Grondwet, enkel door overleg van het Kerkbestuur, noch met de lessen der voorzigtigheid, noch met de voorschriften van een welbegrepen Staatsregt overeenkomen zou.

De Ondergeteekenden, ofschoon zij van de Synode eene zoo verregaande aanmatiging niet willen te gemoet zien, mogen evenwel, gedachtig aan het menigvuldig onregt dat de Kerk ondergaan heeft, niet nalaten, voor de onverhoopte mogelijkheid ook hiervan, Uwe Majesteit eerbiedig te verzoeken niet als wettig te erkennen een, enkel door overleg van het Kerkbestuur, zonder voorafgaande en behoorlijke kennisneming der Gemeenten, tot stand gekomen Algemeen Reglement; veelmin, op het voetspoor van hetgeen vroeger heeft plaats gehad, zelf eene organisatie aan de Hervormde Kerk te geven, of zoodanige organisatie te erkennen, waarin op nieuw aan het wereldlijk Bestuur regten over de Kerk zouden worden toegekend met haar vrijheid en onafhankelijkheid onbestaanbaar.

IV.

VERKLARING

afgelegd in eene Bijeenkomst van Christenen te Amsterdam, van 21 Oct. 1847.[1]

Dat in de Nederlandsche Hervormde Kerk snoodelijk onregt

[1] Zie *de Vereeniging*, Nov. 1847.

geschiedt aan de belijdenis der waarheden, welke in de Christelijke Kerk in het algemeen en in de Hervormde Kerk in 't bijzonder, onder den naam van Ingeving der H. Schrift van Oud en Nieuw Testament, Drieëenheid, Erfzonde, Voldoening door het bloed des kruises, Regtvaardiging door het geloof alleen, Wedergeboorte, Heiligmaking en Vrije genade, bekend staan; welke, uit de Schriften van Profeten en Apostelen ontleend, in ieder tijdperk, waarin het geloof levendig was, in de eerste eeuwen der Christenheid, in de tijden der Hervorming, en ook in de Christelijke opwekking onzer dagen, op den voorgrond gesteld zijn; de waarheden, waarvan de persoon en het werk van onzen grooten God en Zaligmaker het begin en het einde, de ziel en het fundament is, en welker onophoudelijke verdediging tegen de dwaling de geschiedenis uitmaakt van de Christelijke Kerk; ten blijke dat de Heilige Geest, overeenkomstig de belofte van den Heer, Zijne Kerk door alle tijden heen in alle en dezelfde waarheid geleid heeft en leiden zal, totdat de Heer komt. « Want, » schrijft de Apostel, « Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid; wacht u dus, dat gij niet door verscheidene en vreemde leeringen omgevoerd wordt. »

Dat dit onregt onloochenbaar is in het dulden niet slechts, maar in het opdringen, vooral in prediking en onderwijs, van leerstellingen, gelijk thans bepaaldelijk in de Nederlandsche Hervormde Kerk worden gedreven, als daar zijn, dat de Bijbel een menschelijk boek is, niet Gods Woord, doch waarin Gods Woord gezocht wordt; dat de Zone Gods, niet God, maar een schepsel naast God is; dat de Heilige Geest bij persoonsverbeelding van den Vader en den Zoon wordt onderscheiden; dat er ter verlossing van zondaren geenerlei voldoening aan Gods strafeischende geregtigheid vereischt werd; dat de dood des Heeren Jezus slechts eene openbaring van de grootheid der zonde en eene betuiging van Gods onvoorwaardelijke liefde, geen lijden en sterven in onze plaats geweest is; dat den Zoon als waarachtig God te aanbidden, afgoderij, in zijn schuldoffer het rantsoen der zonde te zien, bloed-theologie, de onfeilbaarheid der Apostolische Schriften te beweren, apos-

tel-vergoding is; in 't kort al die leeringen, waardoor de eenheid van den levenden God, Vader, Zoon en H. Geest, het bederf der menschelijke natuur, de onmisbaarheid en algenoegzaamheid van het offer eenmaal aan het kruis volbragt, de noodzakelijkheid van bekeering en heiligmaking, ontkend of in twijfel getrokken, en de verborgenheden der H. Schrift, welke de natuurlijke mensch als dwaasheid beschouwt en niet verstaan kan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden, overeenkomstig den eisch eener bedorven rede, door de filosofie en ijdele verleiding worden weggeredeneerd.

Dat het onregt eener zoodanige verkondiging op velerlei wijze, door eenvoudig in het oog te houden den aard eener Kerk in het algemeen en der Nederlandsche Hervormde Kerk in het bijzonder, openbaar wordt. Omdat het wezen van eene Kerk met haar belijdenis te niet gaat; omdat instemming des harten met de kerkleer de voorwaarde van lidmaatschap en leeraarambt in de Kerk is; omdat een beroep op den Bijbel, dien de onvaste menschen verdraaijen tot hun eigen verderf, geen regt geeft om in de Kerk als schriftmatig en onmisbaar voor te dragen, wat zij als onschriftuurlijk en heilloos verwerpt, of te ontkennen en te beschimpen, wat zij als het eene noodige beschouwt. Omdat, zoo deze verpligting, duidelijk en eenvoudig, niet duidelijk en eenvoudig genoeg was, ten overvloede in het kerkgenootschap de handhaving van de kerkleer bij Art. 9 van het Algemeen Reglement voor de Hervormde Kerk, op den voorgrond is gesteld. Omdat de poging, om door dubbelzinnigheid van een gewijzigd formulier van onderteekening de kracht en het wezen eener verbindtenis te ontduiken, voor de regtbank der eerlijkheid en der goede trouw geen oogenblik kan bestaan. Omdat de Synode zelve, die van geene overdreven ingenomenheid met de kerkleer verdacht wordt, de verbindende kracht der Symbolische Schriften in hoofdzaak en wezen erkend heeft. Omdat, in één woord, de belijdenis der waarheden die thans in de Kerk worden geloochend en verguisd, niet enkel betreft, maar uitmaakt de belijdenis der Hervormde, der Protestantsche, der Christelijke Kerk, het eenige fundament, dat gelegd is, Jezus de Christus; een steen

des aanstoots en een rots der ergernis, maar die geworden is tot een hoofd des hoeks, en tot welken komende, als tot een levenden steen, de geloovigen ook zelve als levende steenen gebouwd worden tot een geestelijk huis.

Dat het onbepaald vertrouwen op de almagt des Heeren, die met een enkel woord het licht uit de duisternis te voorschijn kan brengen, de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk in geenen deele ontheft van de verpligting om, als zoodanig, mede werkzaam te zijn ter handhaving van haar regt op het geloof dat zij belijdt, en dat het nakomen van deze te zeer, voorbijgeziene verpligting, in de tegenwoordige omstandigheden, van onberekenbaar gewigt is.

